STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifica a Universtității de Stat din Moldova, 2023, nr. 3(163)

CZU: 341.123.043:341.241.4 **http://doi.org/10.59295/sum3(163)2023_27**

ORGANIZAȚIA TRATATULUI DE SECURITATE COLECTIVĂ

Nicolae COȘLEȚ
Universitatea de Stat din Moldova

Prăbușirea Uniunii Sovietice a lăsat în urmă un spațiu teritorial imens, împărțit între 15 republici care și-au declarat independența, nevoite să răspundă prompt la toate provocările în special cele legate de securitate, or problema asigurării securității naționale a statelor fiind întotdeauna în centrul atenției conducerii militare și politice din toate țările fără excepție. Astfel, statele au fost puse în fața unei alegeri, fie să-și dezvolte singure mecanismele de apărare, fie să-și unească eforturile pentru a-și asigura securitatea națională pe bază colectivă.

Prezentul studiu are menirea de a elucida premisele și etapele creării Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, precum și de a analiza rolul acestei organizații în ceea ce privește asigurarea securității colective a statelor membre. Totodată, sunt prezentate obiectivele și principiile care guvernează activitatea organizației.

Cuvinte-cheie: *securitate colectivă, organizație de securitate colectivă, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, Tratatul de securitate colectivă, OTSC, state membre.*

COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANIZATION

The collapse of the Soviet Union left behind an enormous territorial space, divided between 15 republics that declared their independence, forced to promptly respond to all challenges, especially those related to security, or the issue of ensuring the national security of the states always being the center of attention of the military and political leadership from all countries without exception. Thus, the states were faced with the choice, either to develop their own defense mechanisms, or to join forces to ensure their national security on a collective basis.

This study aims to elucidate the premises and stages of the creation of the Collective Security Treaty Organization, as well as to analyze the role of this organization in terms of ensuring the collective security of the member states. At the same time, the objectives and principles governing the organization's activity are presented.

Keywords: *Collective Security, Collective Security Organization, Security Treaty Organization, Collective Security Treaty, CSTO, member states.*

În decembrie 1991 a fost luată decizia de a crea pe baza fostei URSS Comunitatea Statelor Independente (CSI). Destrămarea Uniunii Sovietice a afectat negativ nu numai situația economică a fostelor republici socialiste, dar a ridicat brusc și problema securității. În aceste condiții, fostele republici socialiste au devenit vulnerabile, fiind nevoite să se confrunte singure cu diverse amenințări politice, religioase, teroriste, mișcări naționaliste etc.

În același timp, pe teritoriul spațiului post-sovietic s-a acutizat problema securității militare.

La etapa inițială, s-a încercat crearea unei Uniuni ale forțelor armate pentru fostele state socialiste, pe baza participării echitabile. Un prim pas în această direcție a fost întreprins în data de 15 mai 1991 la Tașkent unde șase state, Federația Rusă, Uzbekistan, Armenia, Tadjikistan, Kârgâzstan și Kazahstan au semnat Tratatul de Securitate Colectivă (în continuare TSC) [1, p. 12].

În septembrie 1993, numărul de membri ai organizației a crescut cu doi membri - Azerbaidjan și Georgia, iar în decembrie din același an, TSC a fost semnat de Belarus.

În termen de cinci luni, a avut loc procesul de ratificare a Tratatului de către fiecare dintre state, iar la 20 aprilie 1994 TSC a intrat în vigoare.

Tratatul de Securitate Colectivă [2] este constituit din 11 articole, cele mai importante fiind articolele 1 și 4. Astfel, potrivit articolului 1 din TSC „statele participante își reafirmă obligația de a se abține de la utilizarea forței sau amenințarea cu forța în relațiile interstatale. Ele se angajează să rezolve toate diferendele cu alte state prin mijloace pașnice. Statele participante nu vor intra în alianțe militare și nu vor lua parte la nicio grupare de state, precum și la acțiuni îndreptate împotriva altui stat participant.". Din dispozițiile acestui articol se obser-

vă, pe de o parte, că TSC se bazează pe principiile dreptului internațional, în special principiul neagresiunii și principiul reglementării pe cale pașnică a diferendelor internaționale. Din alt punct de vedere, articolul conține prevederi care limitează dreptul statelor membre al TSC de a face parte din alte alianțe militare sau grupare de state, fiind astfel, create premisele fondării unei organizații de securitate colectivă în regiune.

Portivit articolului 4 din TSC, dacă unul dintre statele participante este supus unei agresiuni, aceasta va fi considerată de statele participante ca o agresiune împotriva tuturor statelor - părți la TSC. În acest caz, celelalte state participante, la cererea statului agresat, îi vor acorda imediat asistența necesară, inclusiv asistență militară, precum și sprijin cu mijloacele de care dispun, în vederea exercitării dreptului la apărare colectivă în conformitate cu articolul 51 din Carta ONU.

Dreptul statelor la autoapărare individuală sau colectivă este prevăzut și de articolul 5 din Tratatul Atlanticului de Nord [3] care, la fel, face trimitere la articolul 51 din Carta ONU.

Analizând cele două acte, se creează impresia că autorii TSC doreau crearea unei structuri la fel de impunătoare precum cea a OTAN.

De menționat că, articolul 51 din Carta ONU [4] prevede dreptul statelor la autoapărare individuală sau colectivă în cazul în care se produce un atac armat împotriva unui Membru al Naţiunilor Unite, până când Consiliul de Securitate va lua măsurile necesare pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale.

Tratatul de Securitate Colectivă a intrat în vigoare la 20 aprilie 1994, având un termen de 5 ani cu posibilitatea de extindere ulterioară. Dar, în ciuda tuturor avantajelor acestui tratat în domeniul securității și cooperării în spațiul post-sovietic, acesta a suferit schimbări semnificative. În special, din cauza diferențelor în problemele geopolitice din anul 1999, Georgia, Azerbaidjan şi Uzbekistan au renunțat la prelungirea Tratatului.

Georgia a semnat Tratatul de Securitate Colectivă la 9 decembrie 1993, dar a refuzat să mai participe la acesta din cauza contradicțiilor tot mai mari dintre Georgia și Rusia, în primul rând în legătură cu Abhazia și Osetia de Sud. Încă din primii ani de independență, Georgia nu și-a ascuns orientarea pro-occidentală, precum și dorința de a se integra în NATO. Din acest motiv, retragerea din TSC a devenit o întrebare de timp, iar când a fost necesar să-și aleagă parteneri strategici, Tbilisi a mizat deschis pe Occident.

Istoria interacțiunii dintre Azerbaidjan și TSC începe la 24 septembrie 1993. Cu toate acestea, cooperarea nu a durat mult, deoarece Baku nu a fost mulțumit de principiile, scopurile și condițiile TSC. Unul dintre principalele motive pentru care Republica Azerbaijan a refuzat să participe la Tratat este dezacordul său cu poziția Rusiei în soluționarea conflictului din Nagorno-Karabah. În special, la încheierea TSC în 1992, Azerbaidjanul a contat pe asistență colectivă în soluționarea conflictului armeano-azerbaidjan, dar așteptările nu au fost îndeplinite, ceea ce a dus la retragerea sa din Tratat în 1999 [5].

O poziție separată în rândul foștilor membri ai Organizației Tratatului de Securitate Colectivă/OTSC este ocupată de Uzbekistan, stat care și-a schimbat radical atitudinea față de Tratat și Organizație de două ori în două decenii. Motivul acestei întorsături a depins de relațiile dintre Tașkent și Moscova, Uzbekistanul preferând să părăsească OTSC în 1999 și să-și reorienteze interesele către Occident.

Cu toate acestea, principalul motiv pentru reorientarea Uzbekistanului îl reprezintă evenimentele de la Andijan din mai 2005. Acțiunile guvernului uzbec în timpul dispersării demonstrațiilor pașnice au fost evaluate de Statele Unite și Marea Britanie drept nejustificat de crude, ceea ce a dus la blocarea orașului Tașkent. Țările occidentale intenționau să organizeze o anchetă internațională asupra incidentului din Andijan. Uzbekistanul, realizând toate consecințele posibile ale unei astfel de intervenții, a apelat la ajutorul Federației Ruse, care și-a exprimat sprijinul deplin și s-a opus anchetei internaționale. Drept consecință, pe 23 iunie 2006, a fost realizată următoarea intrare a Uzbekistanului în OTSC.

O nemulțumire suplimentară a Uzbekistanului față de OTSC a fost asociată cu participarea slabă a Organizației în Afganistan, unde OTSC a arătat un eșec total în toate domeniile mandatului său: de la combaterea extremismului până la problemele legate de traficul de droguri. Exprimându-și dezacordul cu politica externă a OTSC, Uzbekistanul și-a anunțat retragerea din această organizație în iunie 2012 [6, p. 155].

Dezvoltarea ulterioară a TSC a avut loc în timpul sesiunii de la Moscova a Tratatului de Securitate Colectivă, în cadrul căreia, la 14 mai 2002, s-a decis transformarea Tratatului de Securitate Colectivă într-o organizație internațională cu drepturi depline - Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (în continuare OTSC). La 7 octombrie 2002, în cadrul summitului CSI desfășurat la Chișinău, a fost semnată Carta și

Acordul privind statutul juridic al Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, care a intrat în vigoare la 18 septembrie 2003 [7].

De menționat că, Republica Moldova nu este membru al OTSC. Dispozițiile constituționale prevăd în mod expres că țara noastră este un stat care își proclamă neutralitatea permanentă. Mai mult, Republica Moldova a prezentat rezerve atât la etapa de ratificare a Acordului de constituire a CSI [8], cât și la etapa de ratificare a Statutului CSI [9] prin care a subliniat că, în cadrul CSI, Moldova se va orienta mai întâi de toate la colaborarea economică şi va exclude interacţiunea în domeniile politico-militare, ca fiind în contradicţie cu principiile suveranităţii şi independenţei statului nostru.

La ședința de la Chișinău s-a remarcat necesitatea unificării eforturilor în ceea ce privește producția și modernizarea echipamentelor militare care sunt în dotarea țărilor OTSC, precum și faptul că acestea să fie vândute statelor-membre la prețuri reduse. Totodată, s-a decis ca personalul militar al statelor membre OTSC să fie instruit conform programelor convenite de părți [1, p. 29].

Prevederile stabilite în aceste acte au adâncit semnificativ fundamentele politice și juridice ale Tratatului din 1992, extinzând normele referitoare la securitatea colectivă și introducând elemente de contracarare a amenințărilor interne. Statutul prevede în mod specific imposibilitatea stabilirii forțelor și bunurilor militare ale țărilor terțe pe teritoriul membrilor OTSC fără consultări preliminare între statele membre OTSC [10, p. 197].

Urmare a ședinței din Chișinău, la data de 2 decembrie 2004 Adunarea Generală a ONU a decis să acorde OTSC statutul de observator [11], ceea ce a însemnat finalizarea procesului de conversie a TSC în Organizație internațională regională cu drepturi depline. Analiza documentelor, competenței și practicii OTSC ne permite să ajungem la aceeași concluzie privind corespunderea OTSC cerințelor înaintate față de organizațiile internaționale interguvernamentale.

Acest aspect este indicat expres și în articolul 1 din Statutul TSC care prevede că Statele părți la tratat înființează o Organizație internațională regională a Tratatului de Securitate Colectivă [12] bazată pe principiile general acceptate ale dreptului internațional public și care are drept scop, potrivit articolului 3, să întreprindă acțiuni de consolidare a păcii, securității și stabilității internaționale și regionale, precum și protecția colectivă a independenței, integrității teritoriale și suveranității statelor membre, în realizarea cărora statele membre acordă prioritate mijloacelor politice.

Pentru a înțelege mai bine modul de organizare a OTSC, vom analiza în continuare organele sale investite să asigure realizarea atribuțiilor Organizației. Astfel, în corespundere cu dispozițiile articolului 11 din Statut, activitatea OTSC este asigurată de următoarele organe:

a) Consiliul de Securitate Colectivă (CSC) care este cel mai înalt organ al OTSC (articolul 13). CSC gestionează cele mai importante aspecte ale activității Organizației și ia decizii care vizează implementarea scopurilor și obiectivelor sale, precum și asigură coordonarea acțiunilor comune ale statelor membre pentru atingerea acestor obiective.

b) Consiliul Miniștrilor de Externe care este un organ consultativ și executiv al Organizației pentru coordonarea interacțiunii dintre statele membre în domeniul politicii externe (articolul 14 din Statut).

c) Consiliul Miniștrilor Apărării este organul consultativ și executiv al OTSC în ceea ce privește coordonarea interacțiunii dintre statele membre ale Organizației în domeniul politicii militare, dezvoltării militare și cooperării militaro-tehnice între statele membre (articolul 15 din Statut).

d) Comitetul Secretarilor Consiliilor de Securitate este un organ consultativ și executiv al OTSC privind coordonarea interacțiunii dintre statele membre OTSC în domeniul asigurării securității lor naționale (articolul 16 din Statut).

e) Consiliul Permanent tratează probleme de coordonare a interacțiunii statelor membre în implementarea deciziilor luate de organele OTSC în perioada dintre sesiunile CSC. Consiliul permanent este format din reprezentanți autorizați numiți de statele membre în conformitate cu procedurile lor interne (articolul 13 din Cartă).

f) Secretariatul este un organism permanent de lucru al OTSC care oferă suport organizatoric, informațional, analitic și consultativ pentru activitățile organelor Organizației, inclusiv în cooperare cu Consiliul Permanent, este responsabil de pregătirea proiectelor de decizii și a altor documente ale organelor Organizației (articolul 17 din Statut).

g) Secretarul general al OTSC este cel mai înalt ofițer administrativ al Organizației. El exprimă în mod egal interesele tuturor statelor membre, pune în aplicare linia lor politică comună și, în exercitarea atribuțiilor sale, nu ar trebui să fie influențat de statele membre individuale (articolul 18 din Statut).

Pe baza analizei structurii și competențelor organelor OTSC, se poate sublinia că în prezent s-a format o structură clară în cadrul OTSC, care, în ansamblu, corespunde cerințelor înaintate față de o Organizație internațională iar organele principale și auxiliare ale OTSC întăresc caracterul instituțional, permanent și de continuitate a activității coordonate a statelor membre.

În concluzie se subliniază că, Organizația Tratatului de Securitate Colectivă face parte din sistemul relațiilor internaționale din regiunea eurasiatică, care, în esență, este singura structură pe dimensiunea militară din regiune constituită pentru a răspunde nevoilor unor republici post-sovietice.

Cu toate acestea, problemele de ordin politic care apar deseori între statele-membre OTSC duc adesea la blocaje în activitatea acesteia. În context, Organizația funcționează în condițiile în care un singur spațiu eurasiatic de securitate și apărare ca atare nu există, rămâne fragmentat, neclar și adesea contradictoriu pe interior.

Referințe:

1. ДОВГАНЬ Е. Ф., РОЗАНОВ А. А., Организация Договора о коллективной безопасности (2002-2009 гг.), Минск «Ковчег» 2010.
2. Acord de securitate colectivă din 15 mai 1992. Disponibil: https://odkb-sto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/#loaded
3. Tratatul Atlanticului de Nord. Disponibil: https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/TRATATUL%2520NORD-ATLANTIC.pdf
4. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. Disponibil: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/19362
5. АБДУЛЛАЕВ, Н. Н. Правовые основы внешней политики Азербайджана со странами СНГ // Международное право. 2021. №2. Disponibil: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=35734
6. КЛЕВАКИНА, Е. В. Стратегия и деятельность организации договора коллективной безопасности в оценках бывших государств-членов, Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (вторая половина XX - начало XXI в.) : материалы международной научно-практической конференции, Витебск, 25-26 апреля 2013 г. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2013.
7. ХУТОВ, А. И., ЩЕВЛЁВА, Е. С., ПАЗЫНА, Е. О. Организация Договора о Коллективной Безопасности в международном праве «Научно-практический электронный журнал Аллея Науки» No12(51) 2020 Alley-science.ru
8. Hotărârea Parlamentului nr. 40/1994 privind ratificarea Acordului de constituire a Comunităţii Statelor Independente. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=86783&lang=ro”lang=ro
9. Hotărârea Parlamentului nr. 76/1994 privind ratificarea Statutului Comunităţii Statelor Independente. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116624&lang=ro”lang=ro
10. ГОЛУБ, К. Ю., ГОЛУБ, Ю. Г., ОДКБ: истоки многопрофильного мандата и современные инструменты его реализации, журнал Вестник международных организаций Образование, наука, новая экономика. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/odkb-istoki-mnogoprofilnogo-mandata-i-sovremennye-instrumenty-ego-realizatsii/viewer
11. Rezoluția Adunării Generale a ONU A/59/519. Disponibil: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/553/58/PDF/N0455358.pdf?OpenElement
12. Statutul Organizației Tratatului de Securitate Colectivă. Disponibil: https://odkb-csto.org/documents/documents/ustav_organizatsii_dogovora_o_kollektivnoy_bezopasnosti_/#loaded

Date despre autor:
Nicolae COSLEȚ, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: coslet_nicolae@yahoo.com

Prezentat la 30.09.2022